

Olaf Truszczyński, Jan Terelak

Sprawozdanie z 36. Międzynarodowej Konferencji Wojskowej Psychologii Stosowanej (International Applied Military Psychology Symposium - IAMPS) pt. "Misja psychologii wojskowej w 21 wieku", Split (Chorwacja), 11-15 września 2000

Studia Psychologica nr 2, 245-248

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**SPRAWOZDANIE Z 36. MIĘDZYNARODOWEJ KONFERENCJI WOJSKOWEJ
PSYCHOLOGII STOSOWANEJ (INTERNATIONAL APPLIED
MILITARY PSYCHOLOGY SYMPOSIUM – IAMPS)
PT. „MISJA PSYCHOLOGII WOJSKOWEJ W 21 WIEKU”, SPLIT (CHORWACJA),
11-15 WRZEŚNIA 2000**

36. Międzynarodowa Konferencja Psychologów Wojskowych NATO (International Aviation Military Psychology Symposium-IAMPS) odbyła się w Splicie w Chorwacji.

W Konferencji brali udział prawie wyłącznie psychologowie wojskowi z państw NATO (73 uczestników z 23 krajów oraz około 30 wojskowych psychologów chorwackich). Tematem przewodnim były wyzwania dla psychologii wojskowej związane z nadchodzącym XXI wiekiem, a przede wszystkim ze znacznie zmienioną doktryną wojenną państw NATO, w której coraz większą rolę odgrywa utrzymywanie pokoju niż prowadzenie wojny. Ta koncepcja znana pod nazwą *operation other than war* oznacza także konieczność wprowadzenia interoperacyjności (czyli wymienności i kompatybilności) nie tylko w stosunku do używanego sprzętu wojskowego, ale także, a może przede wszystkim, w stosunku do personelu wojskowego. Psychologiczny aspekt tych zmian ma charakter wyraźnie wzrastający. Należy także podkreślić niezwykle ważny fakt, że konferencja odbyła się w kraju, który jeszcze niedawno był w stanie wojny, a psychologowie brali aktywny udział w działaniach wojennych, głównie jako specjaliści od zwalczania objawów stresu wojennego (*Post Traumatic Stress Disorders – PTSD*) oraz jako eksperci od rozwiązywania konfliktów interpersonalnych i motywowania żołnierzy do walki. Dokumentacją tej pracy były 66 pozycje wydawnicze dotyczące psychologii wojskowej w czasie wojny.

Konferencje otworzył, major generał Darko Grdić, który wygłosił referat pt. *Rola misji wojskowych w XXI wieku, ze szczególnym uwzględnieniem czynnika ludzkiego*. Referat ten wprowadził interesującą klasyfikację operacji wojskowych misji. I tak w myśl współczesnej strategii wojskowej można rozróżnić następujące formy aktywności militarnej:

- operacje pokojowe (ONZ),
- pomoc humanitarna,
- terroryzm typu wojskowego,
- operacje antynarkotykowe,
- ochrona zasobów naturalnych o strategicznym znaczeniu,
- operacje dotyczące przeciwdziałania blokowaniu przepływu informacji,
- klasyczne operacje wojskowe.

Niezwykle aktualne obserwacje na temat roli psychologów w realnej wojnie przedstawił w swoim referacie na temat *Rola psychologów wojskowych w wojnie bałkańskiej 1991-1996 r.* prof. Vladimir Kolesarić z Uniwersytetu w Zagrzebiu. W początkowej fazie wojny psychologowie zupełnie nie byli przygotowani do niesienia pomocy, szczególnie jej ofiarom, weteranom wojennym i uchodźcom z różnych regionów byłej Jugosławii. Jednakże bardzo szybko około 600 psychologów zaczęło aktywnie pracować na rzecz armii z tego około 200 zatrudnionych było bezpośrednio w jednostkach bojowych. Już od 1992 r. psychologowie wzbogacili swoją ofertę zawodową i rozpoczęli edukację psychologiczną, skierowaną do kadry dowódczej, pomiar gotowości bojowej

pododdziałów, psychologiczne przygotowanie żołnierzy do walki, selekcje i klasyfikację zawodową na różne stanowiska wojskowe, prewencje i wsparcie psychologiczne dla żołnierzy i ich rodzin. Ta różnorodność działań zapewniła duży sukces zarówno profesjonalny jak i strukturalny (przez ustanowienie niezależnej służby psychologicznej w wojsku). Psycholog wojskowy ma do spełnienia różnorodną rolę w zależności od specyfiki misji. W przypadku typowych działań bojowych powinien on raczej koncentrować się na przeciwdziałaniu symptomów PTSD (*Post Traumatic Stress Disorders*) i podtrzymywaniu wysokiej motywacji do działań bojowych. W odniesieniu do pozostałych rodzajów działań wojskowych rola psychologa jest nieco inna, może on pełnić bowiem rolę negocjatora, czy też tzw. *sensmakera*, czyli autorytetu przywracającego porządek i sens rzeczom, które zdają się być dla podległych żołnierzy bezsensowne. Odrębnym problemem są psychologiczne aspekty dowodzenia w warunkach misji pokojowych. Tęgo rodzaju aktywność militarna nazywana jest operacją inną niż wojna. Stwierdzono, że jednym z najważniejszych problemów dowódców jest konieczność poradzenia sobie ze znacznie wyższym poziomem frustracji wśród podległych żołnierzy w sytuacji misji pokojowych w porównaniu do warunków wojennych. Frustracja ta jest wynikiem zablokowania możliwości aktywnej działalności o charakterze militarnym (żołnierze misji pokojowych nie są bowiem stroną konfliktu i mają obowiązek zachowania całkowitej bezstronności).

Tematykę związaną z psychologią lotniczą reprezentowało kilka referatów. Jeden z nich pt. *Zagadnienie radzenia sobie ze stresem w pierwszej fazie treningu militarnego i lotniczego* wygłosiła Vesna Busko z Uniwersytetu w Zagrzebiu. Badaniami objęto 449 żołnierzy, a celem była identyfikacja potencjalnych źródeł stresu, indywidualna ocena stresu przez żołnierzy uczestniczących w badaniu. Największym problemem zgłaszanym przez żołnierzy we wczesnej fazie treningu był ogólnie wysoki poziom stresu związany z pierwszymi doświadczeniami z realnym lotem i dodatkowymi przeżyciami natury czysto wojskowej. Bardzo poważnym źródłem stresu była spostrzegana sytuacja nikłej kontroli, lub wręcz jej braku, nad sytuacjami, jakie miały miejsce w pierwszej fazie treningu wojskowego i lotniczego (uczenie się reguł dyscypliny, pierwsze loty samolotem, niezrozumiałe zachowanie się kolegów z plutonu, niejasne oczekiwania dowódców). Badani radzili sobie z tymi problemami przez poszukiwanie wsparcia społecznego w grupie, przez aktywne dostosowywanie się do sytuacji, a także, co ciekawsze, pasywne, polegające przede wszystkim na reinterpretacji spostrzeganej sytuacji stresowej, wzmoczonej ekspresji emocjonalnej i prowadzeniu negocjacji z samym sobą (zaznajomienie się z działającym czynnikiem stresowym). Powtórne badanie żołnierzy w późniejszym okresie treningu wykazało, że stosują oni już bogatszy repertuar sposobów radzenia sobie z sytuacjami stresowymi. Polega to przede wszystkim na zmianie oceny poznawczej sytuacji stresowej i znacznie bardziej rozbudowanym formom radzenia sobie ze stresem

K. J. Haysman z Wielkiej Brytanii z Headquarters Royal Air Force Personnel & Training Command United Kingdom, przedstawił wyniki badań longitudinalnych, dotyczących wzorów postaw personelu Sił Powietrznych Wielkiej Brytanii w odniesieniu do przedterminowego zwalniania się ze służby wojskowej. Badania, o których mowa, miały zresztą znacznie szerszy zakres i dotyczyły opracowania racjonalnej strategii rekrutacyjnej, treningowej i rozwojowej (w znaczeniu monitorowania rozwoju kariery personelu latającego). Autor skupił się na następujących przyczynach przedwczesnej rezygnacji z kariery wojskowej: niewłaściwe predyspozycje psychiczne do wykonywanego zawodu, wczesne objawy wypalenia się zawodowego, stresowe warunki pracy, obawy o zdrowie fizyczne i psychiczne, konieczność ciągłego podnoszenia kwalifikacji zawodowych, niekonkurencyjne warunki pracy. Czynniki te potwierdzają tezę o konieczności ciągłego doskonalenia metod selekcyjnych, ale, co może równie ważne, zapewnienie dostatecznej liczby kandydatów na stanowisko o szczególnie wysokich wymaganiach profesjonalnych.

Carl A. Castro i wsp. z U.S. Army Medical Research Unit-Europe, przedstawili z kolei referat pt. *Utrzymywanie optymalnej gotowości wojskowej żołnierzy Stanów Zjednoczonych w strefie wojennej*. Gotowość bojowa żołnierzy jest związana z etapem rozwinięcia operacji wojskowych. Dla przykładu, żołnierze amerykańscy służący w Bośni i Hercegowinie manifestowali obniżenie nastroju wraz z wydłużaniem się czasu trwania misji. Bazując na tej obserwacji autorzy założyli, że istnieje optymalne tempo rozwoju operacji wojskowych zarówno dla oddziałów jak i indywidualnych żołnierzy. W tym celu badacze przeprowadzili 2-letnie badania, tzw. podłużne, w stosunku do 10 pododdziałów wojskowych stacjonujących w Polsce, reprezentujących jednostki bojowe i zaopatrzenia. Etap rozwinięcia operacji wojskowych jest rozumiany jako długość pobytu jednostek w miejscu dyslokacji, liczba przebytych dni treningowych i godzin pracy w strefie, jakość i ilość snu itp. Badacze stwierdzili, że biorąc pod uwagę wszystkie wymienione czynniki, a także inne, można dopiero przewidzieć optymalne tempo rozwoju gotowości bojowej pododdziałów, a także zdiagnozować moment znaczącego jej obniżania, aby uruchomić środki zaradcze. Jednakże, co ciekawe, wzrostowi godzin pracy na etapie treningu wojskowego towarzyszy wzrost gotowości bojowej, gdy podobnemu wzrostowi godzin pracy w trakcie prowadzenia misji wojskowej towarzyszy spadek gotowości bojowej

Por. Maja Cepulo-Komar z Ministerstwa Obrony Chorwacji wygłosiła referat nt. *Kobiety w Siłach Powietrznych Chorwacji*. Według autorki kobiety udowodniły, że mają predyspozycje do pełnienia roli żołnierza, a także pilota wojskowego. Autorka tego referatu zwróciła uwagę, iż nie powinno się stosować kryteriów płci przy klasyfikacji i selekcji zawodowej w przypadku pilota wojskowego. Oznacza to w praktyce postulat stosowania zbliżonych kryteriów, zarówno fizycznych jak i psychologicznych, w stosunku do mężczyzn i kobiet. Opierając się na doświadczeniach WASP (USA – *Women Airforce Service Pilots*) Siły Powietrzne Chorwacji uznały kobiety za równoprawne kandydatki na pilota wojskowego. Ciekawą tezę jest twierdzenie, że indywidualne różnice w zakresie określonych predyspozycji psychicznych i fizycznych, zarówno u mężczyzn jak i u kobiet, są większe niż różnice wynikające z płci (dotyczy to przede wszystkim zdolności sensorycznych i psychomotorycznych).

W sympozjum Wojskowy Instytut Medycyny Lotniczej reprezentowali J. Terelak, O. Truszczyński i M. Turek. Wygłosili oni referat pt. *Osobowość a styl radzenia sobie ze stresem u żołnierzy w misji pokojowej w Bośni*. Założono, że istnieje związek między czynnikami osobowości wyodrębnionymi przez H.J. Eysencka, a stylami radzenia sobie ze stresem według N.S. Endlera i J.D.A. Parkera, a także, że istnieją różnice między badanymi grupami w strukturze osobowości i stosowanych stylach radzenia sobie ze stresem. Dokładne zbadanie tych związków wymagało grupy ludzi, którzy narażają się na silny stres wynikający z wykonywanych przez nich czynności i zadań. Uznano ponadto, że tematyka tych badań jest szczególnie ważna, ponieważ może być przydatna przy doborze żołnierzy do zadań szczególnie trudnych i niebezpiecznych. Przebadano testami EPQ-R i CISS 50 żołnierzy z Polskiego Batalionu SFOR (grupa eksperymentalna) i 50 żołnierzy z Kompanii Reprezentacyjnej W.P. (grupa kontrolna). Rezultaty pozwoliły na potwierdzenie postawionych hipotez; związków stylów radzenia sobie i czynników osobowości, a także różnic pomiędzy grupą eksperymentalną i kontrolną, co jest zgodne z danymi z literatury przedmiotu. W grupie eksperymentalnej w większym stopniu wykształcony jest styl radzenia sobie skoncentrowany na zadaniu, w mniejszym stopniu zaś, niż w grupie kontrolnej, styl radzenia sobie ukierunkowany na emocje. Należy jednak pamiętać, że w obydwu badanych grupach stwierdzono wysoki współczynnik aprobaty społecznej, przez co wyniki przeprowadzonych badań mogły zostać zafałszowane.

Na zakończenie organizatorzy zorganizowali specjalną sesję poświęconą Marco Marulićowi. Ten chorwacki pisarz i myśliciel żyjący w XV w. nazywany jest ojcem chorwackiej literatury. Był

twórcą utworów poetyckich, literackich a nawet dzieł o charakterze społeczno-politycznym. Wg psychologów chorwackich był także pierwszym uczonym w świecie, który używał terminu „psychologia” w znaczeniu nauki o duszy człowieka. Na poparcie tej tezy zaprezentowali artykuł pt. *Marko Marulić autor terminu „psychologia”*, który ukazał się w *Acta Instituti Psychologici Universitatis Zagabiensis*.

Olaf Truszczyński, Jan Terelak